

DÜNYADAKİ YÜKSEKÖĞRETİMİN DEĞİŞİMİ

Ali Rıza ERDEM*

ÖZET

Yükseköğretim bir ülkenin gerek duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, bilginin üretilmesinde ve topluma hizmette önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükseköğretimde kalıcı ve derin değişiklikler yapan bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşümün yaşanmasında küreselleşmenin etkisi çok büyüktür. Küreselleşmeyle birlikte bölgesel işbirliği hız kazanmıştır. Bölgesel işbirlikleri, ekonomi başta olmak üzere eğitim ve özellikle yükseköğretimde değişmelere neden olmuştur.

Üniversitelerin yükseköğretim hizmeti sunan bir eğitim kurumu olarak, ulusal ve uluslararası eğitsel, sosyal, ekonomik, siyasal ve teknolojik değişmelere ayak uydurması artık bir zorunluluktur. *Üniversitelerin değişimi yönetmesi ve öncelikle kendisinden beklenen değişimi başlatabilmesi için bugünden geleceği görüp buna göre kararlar alıp, planlama yapması ve uygulaması gerekmektedir.*

Anahtar Kelimeler: Dünyada yükseköğretim, küreselleşme, girişimci üniversite, üniversitelerin değişimi başlatması ve yönetmesi

ABSTRACT

Higher education is an important component of a society in which qualified people that a country needs are educated, know-how is generated and facilities and services are provided for the society. Higher education has gone through a transformation period in which there have been radical and permanent changes. The globalization has a great role for this transformation. The globalization has triggered the regional cooperation and given rise to various alterations mainly in economy as well as education and especially in higher education.

Universities which provide higher education have to keep up with these alterations nationally and internationally in the field of education, social life, economy, politics and technology. Universities should begin the alterations in themselves, and should manage this transformation by estimating future, and by taking decisions about future and taking some measures today.

Keywords: Higher education in the world, globalization, Entrepreneur University, The initiation and management of alterations by universities.

GİRİŞ

Yükseköğretim bir ülkenin gerek duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, bilginin üretilmesinde ve topluma hizmette önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükseköğretimin kökenleri Eflatun'un Academia'sına (M.Ö. 400), Aristo'nun Lyceum'una (M.Ö. 387), Roma'nın özellikle retorik ve tartışma usul ve esaslarını öğreten okullarına ve hatta bir araştırma kurumu niteliğini taşıması nedeniyle İskenderiya Müzesi'ne (M.Ö. 330–200) kadar gitmektedir (Gürüz, 2001; Versan, 1988). Yükseköğretim denince akla üniversite gelmektedir. Üniversite kavramı Latince "Üniversitas" kavramından türetilmiştir. Ortaçağda kullanılmaya başlanan bu kelime o zaman herhangi bir birlik anlamına geliyordu (Güler, 1994).

---

* Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi

I. DÜNYADAKİ YÜKSEKÖĞRETİME BAKIŞ

Dünyada yükseköğretime baktığımızda, yükseköğretime damgasını vuranın Batı diye adlandırdığımız Anglo-Sakson ülkeleri (Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere) ve Kıta Avrupası ülkeleri (Almanya, Fransa, İsveç, Hollanda) olduğunu görmekteyiz. Bunun da temelinde, bu ülkelerin yüzlerce yıl süren bilimsel, teknolojik, kültürel, sosyo-ekonomik alt yapı, değişim ve gelişme sürecini yaşamaları yatmaktadır. Bugün dünyada yükseköğretim çeşitli kurumlardan oluşmaktadır (Gürüz, 2001):

- Araştırma üniversiteleri.
- Geniş kitlelere yönelik eğitim yapan kitlesele eğitim üniversiteleri.
- Kısa süreli mesleki ve teknik yükseköğretim kurumları.
- Uzaktan eğitim kurumları.
- Kar amacı gütmeyen vakıflarca kurulan yükseköğretim kurumları.
- Kar amaçlı ve ticari yükseköğretim kurumları.
- Şirketlerin bünyelerindeki eğitim birimleri.

Yükseköğretimin Yönetimi

Dünyada, yükseköğretimin yönetiminde iki tür üniversite yönetim sistemi vardır. Bu sistemler Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Avustralya, İrlanda Cumhuriyeti ve İsrail’de uygulanan “Anglo-Sakson Modeli” ve Almanya, Avusturya, Fransa, İspanya, İsveç, Hollanda, İsviçre, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Danimarka, Norveç ve Japonya’da uygulanan “Kıta Avrupa’sı Modeli”dir. “Anglo-Sakson Modeli” büyük ölçüde âdem-i merkezîyetçi, “Kıta Avrupa’sı Modeli” ise büyük ölçüde merkezîdir (Doğramacı, 2000; Gürüz ve diğerleri, 1994; Gürüz, 2001; Lee, 2002).

Anglo-Sakson Modeli: Bu model Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada Avustralya, İrlanda Cumhuriyeti ve İsrail’de uygulanmaktadır. Bu ülkelerde eğitim bakanlıklarının üniversiteler üzerindeki etkileri dolaylı veya yok denecek kadar sınırlıdır. Yükseköğretim sistemleri ve üniversiteler ara veya tampon kuruluşlar eliyle yönetilmektedir. Bu tür ara kuruluşlar ülke (veya eyalet) ve kurumsal olmak üzere iki düzeydedir. Bu kurullarda, o üniversite mensubu ya hiç yoktur yada çok az sayıdadır. Yükseköğretim kurumları üniversite mensubu olmayan kişilerden oluşan yönetim kuruluyla yönetilmektedir. Rektör, ara kuruluş tarafından atanır, görev süresi uzun ve yetkileri geniştir. Rektör, yönetim kurulunun belirlediği yetkiler dâhilinde üniversitenin hem akademik lideri, hem de başlıca icra organıdır. Rektörde, o kurumun mensubu olma ve profesör olma şartı aranmaz. Rektörlüğün boşaldığı medya organlarında ve bilimsel dergilerde duyurulur. Başvuran rektör adaylarını, üyelerinin çoğunluğu yönetim kurulu üyelerinden oluşan (ancak içinde mutlaka öğretim üyeleri, mezunlar ve bazı hallerde de öğrenci temsilcileri bulunan) komite tarafından gerektiğinde mülakat yapılarak ve bir çalışma programı istenerek değerlendirilir. Değerlendirme sonucu yönetim kuruluna sunulur. Yönetim kurulu, sunulan adaylardan birini atamak zorunda değildir. Kurul, rektör olarak sunulan adaylardan birini seçebileceği gibi, komitenin önerdiği adaylar dışında birini de

Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi

rektör olarak seçebilir. Rektörün görev süresi, sorumlulukları, yetkileri, alacağı ücret ve diğer imkânlar yönetim kurulunca tespit edilir ve bu hususlar bir sözleşmeyle tespit edilir. Akademik, idari, mali tüm yetkiler nihai olarak kurum düzeyindeki ara kuruluşlardadır. Üniversitenin yıllık faaliyet programı, bu program uygun gider bütçesi, akademik ve idari yöneticilerle, öğretim elemanlarının atanması yönetim kurulunda sonuçlanır. ABD’nde ve özellikle İngiltere’de ciddi bir kriz ve ihtilaf çıkmadığı sürece yönetim kurulu akademik konulara karışmaz (Doğramacı, 2000; Gürüz ve Diğerleri, 1994; Gürüz, 2001; Korkut, 2001).

Kıta Avrupası Modeli: Üniversiteler doğrudan eğitim bakanlığına veya bunun eşdeğeri olan bir bakanlığa bağlıdır. Almanya gibi, federal yapıda olan ülkelerde üniversiteler buldukları eyaletin eğitim bakanlığına bağlıdır. Rektör, genellikle bir seçiciler kurulu tarafından genellikle o üniversitenin profesörleri arasından seçilir ve ilgili bakan veya devlet başkanı tarafından atanır. Bazı ülkelerde, örneğin Almanya’da eyalet eğitim bakanının seçilen rektörü veto etme yetkisi vardır. Rektörlerin görev süreleri nispeten kısa ve yetkileri sınırlıdır. Bakanlık üniversiteler üzerinde genel koordinasyon, standart oluşturma ve bütçe hazırlamadan, bazı ülkelerde, dolaylı da olsa, eğitim-öğretimin içeriğine ve özellikle profesör düzeyindeki atamalarda nihai yetkiye kadar uzanan, ülkeden ülkeye değişen oranlarda denetim, gözetim hatta yer yer bazı tasarruf yetkilerine sahiptir (Doğramacı, 2000; Gürüz ve Diğerleri, 1994; Gürüz, 2001; Korkut, 2001).

Her iki modelde de çok az sayıda istisna dışında, rektörün başkanlığında çeşitli akademik birimlerin yöneticileri ile temsilcilerinde oluşan bir akademik kurul vardır ve bu kurulun adı genellikle “senato”dur (Gürüz, 2001).

Yükseköğretimin Finansmanı ve Bütçe Sistemleri

Çeşitli ülkelerdeki yükseköğretim finansman yöntemleri, kamu kaynaklarından hiç destek almaksızın sadece öğrencilerin ödediği öğrenim ücretleri ile finanse edilen kurumlardan, öğrencilerin beslenme ve barınma giderleri dâhil, yükseköğretim giderlerinin tamamen kamu kaynaklarından karşılandığı kurumlara kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Finansman: Yükseköğretim kurumlarının başlıca gelir kaynakları şunlardır (Gürüz ve Diğerleri, 1994; Gürüz, 2001):

- Kurumun ücret karşılığında yaptığı hizmetler.
- Kamu kaynakları (Devlet bütçesinden ayrılan genel ödenekler, belirli projeler ve faaliyetler için bütçeye konulan özel ödenekler ve yine bu tür amaçlarla çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarından sağlanan gelirler).
- Kurumun kendi gelirleri (Yapılan yatırımlardan sağlanan gelirlerle yardımlar ve bağışlar).
- Öğrencilerin ödediği öğrenim ücretleri.

Tüm ülkelerde kamu yükseköğretim kurumlarının başlıca gelir kaynağı devlet bütçesinden ayrılan ödeneklerdir. Kamu kaynaklarından sağlanan gelirin oranı genellikle % 80’nin üzerindedir. Kamu kaynaklarından sağlanan gelirin en düşük

olduğu ülkeler ABD ve Japonya'dır (% 59–63). Üniversitenin hizmet sunarak elde ettiği kendi gelirleri arasındaki en büyük pay “üniversite hastanelerinin gelirleri” ne aittir. Üniversitelerin kendi gelirleri açısından en yüksek paya sahip ülkeler %30 ile ABD, Japonya ve Almanya'dır (Gürüz ve Diğerleri, 1994). Benson'a (1987), Blaug ve Woodhall'a (1978) göre yükseköğretimin yaygın olarak kamu kaynaklarından finanse edilmesi ve hatta öğrencilerin kişisel harcamalarının bile bu kaynaklardan karşılanması, eğitimde fırsat eşitliğini sağlama kaygısından kaynaklanmaktadır. Ancak uygulamada yükseköğretimin bedelsiz veya düşük ücretle sunulması adalet ve etkinliği sağlamamıştır. Blaug'a (1978) göre sonuç kamu ödeneğinden çoğunlukla yüksek ve orta gelir grubuna ait öğrencilerin yararlanması, bedelinin düşük gelir grubundan sağlanması olmuştur (aktaran Ekinci, 2000). Yükseköğretimin diğer öğretim kademelerine göre daha pahalı maliyetine karşın kişisel getirisinin yüksek olmasından dolayı (yarı kamusal mal), bu maliyetin yararlanan kesimlerle birlikte karşılanması tartışılan bir konudur. Lee'ye (2002) göre devletin yükseköğretime ayırdığı fonlar-paylar pek çok ülkede azaltılmıştır. Bunun sonucu olarak üniversiteler gelir kaynaklarını artırmak için Pazar dinamiklerine bağlı ve pazar ile ilgili etkinliklere katılmak yoluyla farklı alternatif arayışı içine girmişlerdir.

Bütçe Sistemleri: Dünya ülkelerinde yükseköğretimi bütçesini hazırlarken kullanılan başlıca 4 yöntem vardır (Doğramacı, 2000; Gürüz ve Diğerleri, 1994; Gürüz, 2001).

1. Pazarlık ve Anlaşma Yöntemi. Bu yöntem geri kalmış ülkeler ile Arjantin, Brezilya, Türkiye, İtalya ve Yunanistan'da uygulanmaktadır. Bu yöntemin belirgin özelliği bütçenin hazırlanmasında herhangi bir kriterden ziyade ikili ilişkilerin ön plana çıkması ve devlet bürokrasinin yükseköğretim kurumlarının bütçelerine tümüyle hâkim olmasıdır. Bu yöntemde en çok başvurulan yol, bir yılın bütçesini, bir önceki yılın bütçesini belirli bir oranda artırmak suretiyle hazırlamaktır. Bu yöntemde yükseköğretim kurumları bütçelerine gerçek anlamda sahibi değildirlir.

2. Girdilere Göre Hazırlama Yöntemi. Birçok ülke –özellikle ileri ülkeler-bu yöntemi kullanmaktadır (Kanada, Çin, İngiltere, Fransa, Macaristan, Endonezya, Japonya, Norveç, İsveç ve birçok eyaletindeki uygulamalarla ABD). Bu yöntem, yükseköğretim kurumlarına tahsis edilecek ana bütçenin ortamları öğrenci maliyetinin öğrenci sayısı ile çarpılmasıyla hazırlanmasıdır. Bu yöntemde yükseköğretim kurumları mali özerkliğe sahiptirler. Bu nedenden dolayı kurum içinde kaynak dağıtımıyla, verimli kaynak kullanımının gerektirdiği profesyonel işletmecilik ve finansal analiz alt yapısına sahip olmalıdırlar. Ayrıca girdilere göre bütçe hazırlanan ülkelerde (ister devlet bürokrasisi içinde yer alan birim, isterse ara kuruluş niteliğinde olsun), bütçeyi hazırlayan organ gerekli ve yeterli alt yapıya sahip olmalıdır.

3. Çıktılara Göre Bütçe Hazırlama Yöntemi. Girdilere göre bütçe hazırlama yönteminin sakıncalarını gidermek amacıyla Danimarka, Finlandiya, İsrail ve Hollanda'da bu yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntem, isteyen istediği kuruma girdiği ve yükseköğretimdeki öğrencilere verilen desteklerin hibe şeklinde olduğu ülkelerde uygulanmaktadır. Bu yöntemde öğrencilerin

öğrenimlerini normal süreleri içerisinde tamamlayabilmeleri için gereken kriterleri göz önüne almaktadır.

4. Öğrencilerin Tercihlerine Göre Bütçe Hazırlama Yöntemi. Bu yöntem, “Pazarlık ve Anlaşma Yöntemi” nin ağırlığı azaltılarak, “Çıktılara Göre Bütçe Hazırlama Yöntemi”nin ağırlığını nisbi olarak artırarak oluşturulmuştur. Bu yöntemde en yakın uygulama Şili’dedir. Bu yöntemde:

- Devlet belirli girdi ve/ veya çıktılara göre öğrenci başına yapacağı sübvansiyonu belirleyerek her yükseköğretim öğrencisinin kendisine bu miktarı çek veya makbuz ile ödeyecektir.
- Yükseköğretim kurumları öğrencilerden talep edecekleri öğrenim ücretlerini tamamen kendileri tespit edecek ve bütçelerini yine tamamen kendileri buna göre hazırlayacaklardır.
- Öğrenciler gidecekleri yükseköğretim kurumunu kendileri tercih edecek ve eğer varsa, talep edilen öğrenim ücreti ile devlet sübvansiyonu arasındaki farkı kendileri ödeyecektir.

Yükseköğretimde Özerklik

Kelime anlamı olarak özerklik “bir topluluğun , bir kuruluşun ayrı bir yasaya bağlı olarak kendini yönetme hakkı” dır. Malch’a (1950) göre özerklik “kendi kendini yönetmek yetkisi, hatta hakkıdır (Doğramacı, 2000; Korkut, 2001; TDK, 1992). Yükseköğretimde özerklik üniversitede kimlerin öğrenim göreceği, kimlerin öğreteceği, nelerin öğretileceği, nelerin araştırılacağı, üniversiteden kimlerin mezun olacağı konularında karar almada üniversitenin bir kurum olarak ne derece yetki sahibi olduğu anlamında kullanılmaktadır. Belirtilen hususlarda dünyanın hiçbir ülkesinde üniversiteler kendi başlarına karar almaya yetkili olmadığından günümüzde tamamen özerk üniversite yoktur; özerkliğin derecesi (bağlı özerklik) vardır. Bu nedenden dolayı “İktisadi Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD)”na bağlı “Institutional Management in Higher Education (IMHE)” tarafından 1980’de 12 OECD ülkesindeki 52 yükseköğretim kurumunda yönetimle ilgili 20 konuda kararların (profesörlerin atanması, öğretim üyesi kadrolarının fakülteler arasında dağılımı, yeni bir fakülte kurulması, öğretim üyelerinin bir üst maaş kademesine geçirilmesi, bir müfredat programında ders değişikliği, bir fakültede yeni bir program açılması, bir araştırma projesinin kabulü vb) hangi mercilerce alındığının değerlendirilmesi suretiyle yapılan çalışma sonucu “Bağlı Özerklik Endeksi (Relative Index of Autonomy) adlı nicel bir gösterge geliştirilmiştir. İncelenen ülkelerin “Bağlı Özerklik Endeksi” ne göre sıralamaları şöyledir (Gürüz ve Diğerleri, 1994; Gürüz, 2001; Korkut, 2001; Doğramacı, 2000):

Çizelge 1. Üniversitelerin “Bağıl Özerklik Endeksi” ne göre sıralaması

Ülke	Bağıl Özerklik Endeksi
1. İngiltere (Üniversiteler)	100
2. Belçika (Özel Üniversiteler)	93
3. İrlanda	87
4. İtalya (Özel Üniversiteler)	73
5. İngiltere (Politeknikler)	60
6. İsveç	59
7. İtalya (Devlet Üniversiteleri)	46
8. Norveç	45
9. Danimarka	43
10. Hollanda	43
11. Fransa	42
12. Avusturya	32
13. Federal Almanya	29
14. İsviçre (Kantonal Üniversiteler)	29
15. İsviçre (Federal Üniversiteler)	20

Buna göre üniversitede özerklik özellikle kaynak kullanımına ilişkin görelî (bağıl) bir kavramdır. Dünyada, üniversitede özerklik genel olarak “mali özerklik” ve “bilimsel özerklik” olarak ele alınmaktadır.

Mali Özerklik: Dünyanın herhangi bir ülkesinde tam anlamıyla “mali özerkliğe” sahip üniversite bulunmamaktadır. Çünkü üniversiteler yaşamları için gerekli olan parayı kendileri karşılayamamaktadır. Devlet (veya bağlı bulunan özel kuruluş), oranı değişen miktarlarda üniversitelere yardım etmekte, katkıda bulunmaktadır. Bugünkü anlayışa göre mali yönden özerk üniversite, devletin kontrolü altında bütçesini serbestçe düzenler ve yönetir, mali çerçevede tüzel bir kişiliğe sahiptir (Korkut, 2001). Bugün dünyanın birçok ülkesinde üniversiteler artık gelirlerinin kaynaklarını çeşitlendirmeye ve artırmaya çalışmaktadırlar. Üniversiteler, kendilerine tahsis edilen kamu kaynaklarının yanı sıra sahip olduğu tesis, araç, özellikle bilgi birikimi ve nitelikli insan gücünü serbest pazar ekonomisi anlayışıyla “girişimci” bir yaklaşımla değerlendirerek kaynak yaratmaya çalışmaktadırlar.

Bilimsel Özerklik (Akademik Özgürlük): Rosovsky (1994) göre akademik özgürlük, akademik yaşamın özü, bir insanın kendisini sürekli yetiştirme için fırsat vermesi, hatta istekte bulunmasıdır. Bu entelektüel sermayeyi yaşam boyu artırmak ve yenilemek için bulunmaz bir şanstır. Gerek Anglo-Sakson ülkelerinde, gerekse Batı Avrupa ülkelerinde, üniversitelerin evrensel işlevlerini (eğitim-öğretim, araştırma ve topluma hizmet) herhangi bir etki ve baskıya uğramadan yerine getirebilmeleri için gerekli önlemler alınmıştır. Bugün dünyada üniversitelerde akademik özgürlük, öğretim üyelerinin akademik özgürlüklerinin korunması ve üniversitenin değişen politik koşullarından etkilenmemesini sağlamak olarak algılanmaktadır. İngiltere’de 1988’de çıkarılan “Eğitim Reformu Kanunu” nun 202. maddesinde akademik hürriyet şu şekilde

Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi

tanımlanmıştır: “ Akademik hürriyet üniversite öğretim elemanlarının, işlerini veya kurumlarında sahip oldukları ayrıcalıkları kaybetme tehlikesine maruz kalmaksızın, yürürlükteki kanunlara uymak kaydıyla, genel kabul gören hususları sınama ve sorgulama, ortaya yeni görüşler koyma ve ihtilafli veya popüler olmayan fikirler ileri süreme hürriyetlerini teminat altına almaktır. Devlet Üniversitesi Ohio State University Öğretim Üyeleri El Kitabı’nda akademik hürriyet şu şekilde tanımlanmaktadır: “Akademik özgürlük” ve bu kavrama eşlik eden akademik sorumluluk, gerçeği serbestçe araştırma ve ulaşılan sonuçları açıklamadır.” Buna göre “akademik özgürlük” yürürlükteki kanunlarla ve öğretim üyesinin kendi alanındaki eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetleriyle sınırlıdır (Gürüz, 2001).

Yükseköğretimin İşlevleri

Bugün üniversitenin işlevleri eğitim-öğretim, temel bilimsel araştırmalar, toplum hizmetleri olmak üzere üç grupta toplanmıştır (Doğramacı, 2000; Gürüz ve diğerleri, 1994). Üniversiteler yukarıda verilen işlevlerden birini ağırlıklı olarak yerine getirmek üzere işlevsel olarak örgütlenmişlerdir. Diğer bir deyişle üniversitelere yerine getirdiği işleve göre örgütlenmektedirler. Üniversiteleri yerine getirdikleri işleve göre değerlendirdiğimizde “araştırma üniversiteleri” ve “kitlese eğitim üniversiteleri” olarak iki gruba ayrılmaktadır.

Araştırma Üniversiteleri: Bu üniversiteler lisansüstü eğitim ağırlıklı olan ve temelde araştırma işlevini yerine getirmek üzere kurulan üniversitelerdir. Araştırma üniversiteleri kategorisindeki üniversitelerdeki, lisansüstü öğrencilerin lisans düzeyindeki öğrencilere oranı çok yüksek ve ders veren öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı çok düşük olduğu gibi öğretim elemanları içinde doktora derecesine sahip olanların da oranı yüksektir (Gürüz ve Diğerleri, 1994). Araştırma üniversitelerine ABD’de çok önem verilmiştir. ABD’de neredeyse üniversite demek araştırma ile özdeşleşmiştir. (Korkut, 2001). Carnegie Foundation’un sınıflandırmasına göre ABD’ki araştırma üniversiteleri şunlardır (Gürüz, 2001):

1. Doktora derecesi veren kurumlar (Doctorate –Granting Institutions).

• **Yaygın doktora ve araştırma üniversiteleri (doctoral / research universities-extensive):** Bu üniversiteler, geniş bir yelpazede lisans düzeyinde eğitim yapmanın yanında en az 15 alanda yılda en az 50 doktora derecesi veren üniversitelerdir.

• **Yaygın doktora ve araştırma üniversiteleri (doctoral / research universities-intensive):** Bu üniversiteler, geniş bir yelpazede lisans düzeyinde eğitim yapmanın yanında, en az 3 alanda yılda en az 10, yada yılda toplam olarak en az 20 doktora derecesi veren üniversitelerdir.

2. Sadece yüksek lisans derecesi veren kurumlar (master's (comprehensive)- colleges and universities).

• **I. Kategori:** Bu kurumlar, geniş bir yelpazede lisans düzeyinde eğitim yapmanın yanında, en az 3 alanda yılda en az 40 yüksek lisans derecesi veren kurumlardır.

• **II. Kategori:** Bu kurumlar, geniş bir yelpazede lisans düzeyinde eğitim yapmanın yanında, yılda en az 20 yüksek lisans derecesi veren kurumlardır.

2001 yılında ABD'ndeki yaygın doktora ve araştırma üniversitelerinin sayısı 150, yoğun doktora ve araştırma üniversitesinin sayısı ise 111'dir. Japonya'da da üniversitelerin tümü lisansüstü eğitim yapma yetkisine sahip değildir. Japonya'da sadece yüksek lisans, yüksek lisans-doktora yapma yetkisine sahip ulusal, yerel ve özel üniversiteler vardır. 2001 yılında Japonya'da sadece yüksek lisans veren toplam üniversite sayısı 90, yüksek lisans-doktora veren toplam üniversite sayısı 223'dür.

Kitlesel Eğitim Üniversiteleri: 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yükseköğretimin kitleselleşmesiyle artan öğrenci talebini, kısa süreli mesleki ve teknik yüksek öğretim kurumları ile geniş kitlelere yönelik olarak eğitim yapan üniversiteler karşılamışlardır.

Yükseköğretimde Akreditasyon

Akredite olmak, bir kurumun veya bir kurumca yürütülen programın yetkili bir akreditasyon kurulunca o alan için belirlenmiş olan eğitsel kalite standartlarını sağlamış veya aşmış olması demektir. ABD'nde “uzmanlık” ve “kurumsal” alanı olmak üzere iki tür akreditasyon vardır (Gürüz, 2001; Korkut, 2001).

Uzmanlık Alanı Akreditasyonu: O alandaki uzmanlık veya meslek kuruluşlarınca yürütülür. Özellikle tıp, dişçilik, eczacılık, veterinerlik, hukuk, mühendislik, mimarlık alanlarında diploma mesleği icra etmek için doğrudan yeterli değildir. Bu mesleklerde meslek icra etme ehliyeti, o alandaki meslek kuruluşlarınca yapılan sınavlar sonunda alınır.

Kurumsal Akreditasyon: Uzmanlık alanı akreditasyonun aksine mutlak değerlere bağlı değildir. Kurumsal akreditasyonun odağı, bir bütün olarak kurumdur ve zorunlu değildir. Akreditasyon kararı genellikle altı yıl için verilir. Ancak, akredite olmayan kurumun öğrencileri federal hükümetin finanse ettiği burs ve kredi programlarından yararlanamaz. Alınana derslerin kredileri başka bir yükseköğretim kurumunda geçerli olmayıp mezunlarının da iş bulma şansı yok denecek kadar azdır. Aynı zamanda kurumun kendisi de federal veya eyalet hükümetinin finanse ettiği ar-ge programları ile tesis, teçhizat alt yapısını geliştirme programlarından yararlanamaz. İngiltere'de benzer olarak “dış sınavcı” sistemi vardır. ABD ve İngiltere'teki akreditasyon uygulamaları Kıta Avrupası ülkeleri, Avustralya ve Japonya'ya aynı felsefi temeller üzerinde, ancak değişik şekillerde ve oranlarda yansımıştır. Diğer taraftan Meksika, Türkiye gibi ülkelerde de yeni yeni ABD modeline uygun akreditasyon çalışmaları ve uygulamaları yapılmaktadır. Didou'ya (2002) göre Meksika'da, Meksika,

Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi

Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada arasında imzalanan ve 1 Ocak 1994 yılında yürürlüğe giren NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması) çerçevesinde yükseköğretimde akreditasyon süreci başlatılmıştır. İlki Haziran 1994'de mühendislik, Mart 1996'da veterinerlik, Haziran 1996'da muhasebe ve yönetim akreditasyonu için komite kurulmuştur, Meksika hükümeti 2002 iki yılı sonunda da akreditasyon olayını yönetecek “Yükseköğretim Akreditasyon Konseyi” kurmayı planlamaktadır. Türkiye’de YÖK, Milli Eğitim Bakanlığı ve Dünya Bankası ortaklığıyla gerçekleştirilen “Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi” çerçevesinde 1998 yılında Eğitim Fakülteleri akredite edilmiştir.. Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılmasıyla getirilen iki yenilikten birincisi “Öğretmen Yetiştirme Milli Komitesi (ÖYMK)”, ikincisi “Akreditasyon” dur (Korkut, 2001). Burada sözü edilen “kurumsal akreditasyon” olup eğitim fakültelerinin ve programlarının amaçlara ne derece ulaşıldığının önceden belirlenen standartlara göre Yükseköğretim Denetleme Kurulu tarafından denetlenmesidir.

Yükseköğretimde Akademik Personel

Bir üniversiteyi üniversite yapan, sahip olduğu nitelikli akademik personeldir. Bir üniversite sahip olduğu akademik personelin niteliği kadar niteliklidir. Bugün özellikle gelişmiş ülke üniversitelerinde akademik personelin niteliğine büyük önem verilmektedir.

- **ABD** akademik personelin ana kaynağı “tennure (devamlı statü)” sistemidir. Amerika Birleşik Devletleri üniversitelerinde yardımcı doçent (assistant professor) olarak göreve başlanılır, öğretim üyesi altı-yedi yıllık çalışma sonunda yayınları, öğretim performansı yeterliyse doçent (associate professor) derecesine yükselir. Doçent olanlar yeterli yayın yaparak “tennure (devamlı statü)” sahibi olurlar (Korkut, 2001).
- **Almanya’da** üniversite akademik kademeleri “profesör” ve “üniversite asistanı”dır. Bunun yanı sıra geçici olarak görevlendirilen öğretim görevlisi, okutman, öğretim ve araştırma asistanları bulunmaktadır. Üniversite asistanı olmak için doktora yaptıktan sonra, üç yıl kendi alanında çalışması gerekir. Bu koşulları yerine getirenler üç yıl süre ile üniversite asistanlığına atanabilmektedirler. Profesörler üniversitenin önerisi üzerine eyalet yetkili bakanınca atanırlar. Profesörler “daimi” veya “geçici” statüde atanabilirler.
- **Fransa’da** öğretim elemanları “profesör”, “doçent”, yardımcı doçent” ve “asistan” şeklinde dört kademeye ayrılır. Ayrıca, öğretim görevlisi, okutman, yardımcı araştırma personeli adı altında bir akademik grup daha vardır. Doçentler ilgili üniversitenin önerisi, Milli Yükseköğretim Konseyi’nin görüşü üzerine Milli Eğitim Bakanı tarafından atanırlar. Profesörler Milli Yükseköğretim Konseyi’nin görüşü üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır (Korkut, 2001).

II. DÜNYADAKİ DEĞİŞMELERİN YÜKSEKÖĞRETİME ETKİSİ

20 yüzyılın son çeyreğinde yaşanan büyük değişimler toplumdaki diğer sektörleri etkilediği gibi eğitimi de etkilemiştir. Eğitimdeki değişimlerden yükseköğretim de payını almıştır. Yükseköğretimde kalıcı ve derin değişiklikler yapan bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşümün yaşanmasında küreselleşmenin etkisi çok büyüktür. Scott'a (2002) göre üniversitenin değişme hızı ve yenilik temposu hiçbir zaman son on yılda olduğu kadar hızlı olmamıştır. Üniversitelerde yaşanan dönüşümde yeni teknolojiler, yeni öğrenci biçimi (gittikçe çeşitlenen yaş grupları, geri dönen ve çalışan öğrenciler, yaşam boyu öğrenme ideali), yeni yükseköğretim sağlayıcıları, kar amaçlı şirket üniversiteleri, sanal üniversiteler, yeni ve gittikçe küreselleşen öğrencilerin beklentileri, gittikçe artan pazar odaklı rekabetçilik ve başarı hırsıyla dolu toplumsal çevre gibi etkenler etkin olmakta ve sonuçları hissedilmektedir.

Küreselleşme ve Yükseköğretime Etkisi

Küreselleşme, Giddens'e (1990) göre endüstrileşme sonrasında çoğulcu, dünya çapındaki postmodern döneme ilişkin bir algılama biçimi olarak görülebilir. Küreselleşmenin özünde, dünya çapında ekonomik faaliyetlerle oluşan yeni pazar ekonomisi yatmaktadır. Küreselleşme aynı zamanda, modern bilimin ve yeni teknolojilerin bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Küreselleşme ekonomik güce dayalı tek yönlü bir olgu olmayıp siyasi, kültürel, teknolojik ve ekonomik olmak üzere dört boyutu vardır (Karlsen, 2002; McBurnie, 2002) Kwiek'e (2002) göre yükseköğretimin dönüşümüne katkıda bulunan başlıca küresel etkenler 3 ayrı kategoride toplanabilir:

- 1) Ulus-devletin hâlihazırdaki toplumsal ve ekonomik gelişimdeki can alıcı rolünün, yükseköğretimi ulusal bilince katkıda bulunan ulusal bir servet olarak algılayan görüşüyle birlikte çöküşü.
- 2) Devlet tarafından finanse edilecek kamu sektörü faaliyetlerine dair yeni bir bakış açısı içeren, refah devletin işlevlerinin yeniden belirlenmesi.
- 3) Dünya çapında, kamu sektörünün tamamının şirket kültürü tarafından işgal edilmesidir. Artık ne yükseköğretim özgün bir kamu sektörü olarak görülmektedir, ne de yükseköğretim reformu konusunda yaşanan problemler Orta ve Doğu Avrupa'ya özgüdür. Bunlar küresel problemler olup daha önce yükseköğretimle hiç ilgilenilmediği kadar ve küresel örgütler (IMF, OECD) tarafından küresel çözümler aranmaktadır.

Küreselleşmeyle birlikte bölgesel işbirliği hız kazanmıştır. Bölgesel işbirlikleri, ekonomi başta olmak üzere eğitim ve özellikle yükseköğretimde değişimlere neden olmuştur. Didou'ya (2002: 81) göre Meksika, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada arasında imzalanan ve 1 Ocak 1994 yılında yürürlüğe giren NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması) Meksika Yüksek Öğretim Sistemi'nde değişimin itici gücü olmuştur. NAFTA çerçevesinde başlatılan programların en önemli etkileri Amerika Birleşik Devletleri modeline uygun bir akreditasyon sistemi, akademik diplomaların karşılıklı tanınması, uluslararası profesyonel rekabetin gelişmesi şeklinde olmuştur. Küreselleşme yükseköğretimi pek çok açılarından etkilemiştir. Yang ve

Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi

Vidovich'e (2002) göre küreselleşmenin yükseköğretime etkisi ekonomik faydacılık (yaptıkları ekonomik katkı açısından üniversitelerin pek çok ülkede yakın takibe alınması), bütçe azalması ve mali baskılar, teknoloji destekli öğretim ve uluslararası öğrenci pazarı hacminin genişlemesiyle birlikte bu hizmeti sunanlara yönelik kuralların belirlenmesi olmak üzere dört alanda görülmektedir. Küreselleşme gelişmiş ülkelerdeki yükseköğretim sistemlerini de etkilemiştir. Johnstone'a (1997) göre Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yükseköğretim kurumlarının gündemini iki madde oluşturmaktadır:

- 1) Öğretimi geliştirme, standartları yükseltme, programı geliştirme, değişen öğrenci nüfusunun gereksinmelerini tanıma konuları üzerine odaklanan reform.
- 2) Yükseköğretimde azalan kaynaklar ve yükselen maliyetler. Bazı kesimler yükseköğretimi yeniden yapılandırmada yönlerini iş çevreleri bakış açısına çevirmektedir (maliyetleri düşürme, işlevleri ve bürokratik işlemleri azaltma).

ABD'deki kolejler ve üniversiteler maliyet düşürme, kurumları ve programları kapatma, öğretim üyelerinin öğretim sorumluluklarını artırma, performanslarını ölçme ve farklı kurumsal işlevleri özelleştirme gibi diğer yapılanmaları da hali hazırda yapmaktadır Halimi'nin aktarımları'na göre Fransa'da küreselleşmenin sonuçları olarak ortaya çıkan kamusal hesap sorumluluğu merkezi ve yerel yönetimlerin talepleri doğrultusunda yaygınlaşmaktadır (Tural, 2002) Küreselleşme üniversiteler için bir takım fırsatlar sunmaktadır. Aktay (2002) göre üniversite öğrencilerine, akademisyenlere eğitimde internet erişimiyle birlikte küresel imkânlar sağlamaktadır. Kellner'e (2002) göre 21. yüzyılın eşiğindeki değişimler yeni teknolojiler (bilgisayar, bilgi, haberleşme ve multimedya) sağlamaktadır. Küreselleşme beraberinde üniversite için birçok tehdidi de beraberinde getirmektedir. Scott'a (2002) göre üniversite üç önemli hususta küreselleşmenin meydan okumasıyla karşı karşıyadır:

- 1) Üniversitelerin ulusal kültürü belirleyip yayma misyonu ile küreselleşme arasında bir uyumsuzluk gelişmektedir.
- 2) Gerek iletişim ve bilişim teknolojisinin etkisiyle, gerekse küresel araştırma kültürü ağların etkisiyle öğretimini homojenleşmesi ulusal kültürler şeklinde ifade edilen "farklılıkları" eritmektedir.
- 3) Kamu üniversitelerinin mali açıdan bağlı olduğu devletin sosyal yönünün küreselleşmeyle zayıflatılması gelirinin azalmasına yol açmaktadır.

Apple'a (2002), Aktay'a (2002) göre küreselleşme düşük ve orta sınıflardan gelenler için ortaöğretim ve yükseköğretimde "eğitimde fırsat eşitsizliği" yaratmaktadır. Lee'ye (2002) göre bir başka tehdit ise, devletin yükseköğretime ayırdığı fonların-payların pek çok ülkede azaltılmasıdır. Kellner'e (2002) göre yükseköğretimde de olmak üzere bilgi ve teknolojiye sahip olanlar ile

olmayanlar arasında “**dijital bölünme (digital divide)***” ortaya çıkmıştır. “**Dijital uçurum**” olarak da adlandırılan “digital divide”, bilgi ve teknolojiye sahip olan ve olmayan üniversiteleri birbirinden ayırmaktadır. Bu da bir tehdit olarak nitelendirilebilir.

Girişimci Üniversite

Gürüz’ün (2001) her üniversite öğretim üyesinin gönlünde yatan üniversite olduğunu söylediği modern üniversite Kwiek’e (2002) göre Kant ve Fichte’den Scheiermacher ve Wilhelm von Humboldt’a kadar Alman filozoflarının entelektüel çalışmalarının bir ürünüdür. Buna göre modern üniversite:

- 1) Alman felsefi kurucuları tarafından ulus devletin tasarrufuna bırakılmıştır.
- 2) Üniversite geleneksel olarak kamu gelirlerinin geniş çaplı bir tüketicisidir.

Gürüz (2001), modern üniversitenin kamu kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı olduğundan, özerkliğinin mümkün olamayacağını savunmaktadır. Gürüz “girişimci üniversite modeli” ne geçişi savunmaktadır. Gürüz, girişimcilik ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi temeline dayalı “girişimci üniversite modeli”ne geçişin gerekçesini şu şekilde açıklamaktadır:

“Günümüz üniversiteleri artık faaliyet alanlarını sadece kendi mensuplarının değer yargılarına göre tespit etmekten ziyade, faaliyetlerin türlerini ve alanlarını toplumun gereksinim ve beklentileri ile kendilerine tahsis edilen kaynaklara göre belirleyen kurumlardır. Dolayısıyla, çağdaş üniversite, toplumun her kesimi ile bütünleşmiş, faaliyetleri bakımından topluma karşı olan sorumluluğunu ne ölçüde yerine getirdiği denetlenen ve faaliyetleri toplum tarafından yönlendirilen, sahip olduğu her türlü tesis, teçhizat, bilgi birikimi ve insan gücünü girişimci bir zihniyetle değerlendirerek ek mali kaynak yaratan, modern işletmecilik teknikleri ile yönetilen fevkalade karmaşık yapıya sahip bir kurumdur.

Didou’ya (2002) göre gelişmiş bir yükseköğretim sistemine sahip olan A.B.D. ve Kanada uluslararası eğitimi satılacak bir hizmet, pazar mantığı içinde ve mali bir kaynak olarak görmekteyizler. Scott’a (2002) göre Amerika Birleşik Devletleri’nde şirket üniversitelerinin artması yükseköğretimin ticarileşmesinin en güçlü kanıtıdır. Slaughter & Lselie (1999) göre üniversiteler tıpkı büyük şirketler gibi yönetilmeye başlanmıştır. Üniversiteler bilgiye, pazara sunulabilen ve satılabilen bir meta olarak yaklaşmaya başlamışlardır. Hangi derslerin verileceğini, hangi araştırmaların destekleneceğini, hangi öğrenci profiline hizmet edileceğini ve hangi kayıt politikasının benimseneceğini belirleyen artık

---

* **Dijital bölünme (digital divide)**, modern ekonomi ve toplum içinde, bilgi teknolojisine sahip olanlar ve olmayanlar arasındaki bölünmeleri ifade etmek için, bu konuyla ilişkili olarak ortaya konmuş bir terimdir. ABD Ticaret Bakanlığı, Temmuz 1999 içinde dijital bölünmenin belirgin bir biçimde artan rekabet ile ilişkili olduğunu iddia eden raporlar sunmuştur. Stanford Üniversitesi, Cheskin Araştırmaları ve Forester Enstitüsü’nün iddialarıyla ortaya konan son çalışmalar eğitim ve sınıfın, ırk bölünmelerinin yapılanmasından daha önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Her halükarda bilgi teknolojisine sahip olanlar ve olmayanlar arasında farklı bir bölünmenin varlığı açıktır (Kellner 2002).

pazardır. Gerçek iş dünyasında kullanılan stratejik planlama, toplam kalite yönetimi, ISO belgeleri gibi yöntemler pek çok kamu üniversitesinde kurumsallaştırılmaktadır. Verimlilik ve üretkenliği yeniden yapılandırmak amacıyla akademik personelin part –time ve geçici şekilde atanmaları inanılmaz oranlarda artmıştır. Aynı zamanda akademik personel program yelpazelerini genişletmek için yeni teşebbüsler yapmaları konusunda büyük baskı altındadırlar (aktaran Lee 2002). Kwiek (2002) bu durumu şu şekilde yorumlamaktadır: Tamamen neoliberal ekonomi mantığının belirlediği çerçevede faaliyet göstermeye razı olan üniversite geçen zamanla birlikte sadece bir şirket haline gelecektir ve bir “eğitim şirketi” olduğu gerçeği ona teselli sağlamayacaktır. Bu da modern bir kurum olarak üniversitenin sonu olacaktır.

Değişen Dünyada Yükseköğretim

Dünyada yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren hız kazanan değişmelerin üniversitelere etkisi şöyle özetlenebilir (Apple, 2002; Didou-Aupetit, 2002; Lee, 2002; McBurnie, 2002; Yang & Vidovich, 2002; Scott, 2002; Tural, 2002):

i. Devlet ve üniversiteler arasındaki ilişkinin değişmesi: Piyasa ekonomisinin gittikçe ağırlığını artırması sonucu kamu yönetiminin düşüncesi ve uygulamaları da bundan etkilenmiştir. Bunun sonucunda üniversitelere kamu finansmanı sağlayan devletin üniversiteye olan bakış açısı değişmiştir. Piyasa düşünce ve uygulamaları kamu yönetimine yerleşmektedir. Bir örnek verecek olursak 1980’li yılların sonunda İngiltere’de Teatcher hükümetinde Milli Eğitim Bakanı olan Baker, üniversiteleri uyarak devletin gereksinim duyduğu nicelik ve nitelikte insan gücü yetiştirilmesini istemiştir.

ii. Üniversite özerkliğinin kamuya hesap verme sorumluluğu eksenine yönelmesi: Üniversitenin malî kaynaklarını sağlayan toplum, kamuoyu yoluyla denetim hakkını kullanarak hesap sormaktadır. Artık üniversiteler kendine finansman sağlayan toplumun tüm kesimlerine karşı hesap verme sorumluluğunu hissetmektedirler. Bu uygulama akademik özgürlükle de çelişmektedir.

iii. Bilişim teknolojisinin araştırmalarda, eğitim-öğretim hizmetlerinin sunulmasında ve sanal eğitimde etkin olarak kullanılması: Bilişim teknolojisi örgün, uzaktan ve sanal yüksek öğretim programlarının yürütülmesinde etkin olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda yüksek öğretim hizmeti daha çok öğrenciye, daha değişik ortamlarda, daha etkin ve verimli olarak sunulabilmektedir.

iv. Üniversitelerin uluslararası olması: Bugün özellikle gelişmiş ülkelerdeki üniversiteler sadece ulusal öğrencileri ve araştırmacıları değil, uluslararası öğrenci ve araştırmacıları da bünyesinde barındırmaktadır. Üniversiteler sadece ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde, öğrenci ve araştırmacıları kendisine çekmede rekabet etmektedirler.

v. Üniversitelerin öğrenci-öğretmen topluluğundan öte bilgi toplumu ve ekonomisinin kaynağı ve karmaşık bir işletme olarak görülmesi: Üniversiteler ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünü yetiştirirken istihdam

olanaklarını daha çok göz önünde bulundurmaktadır. Bu açıdan üniversiteler piyasaya uyumlu bölümlere ağırlık vermektedir. Currie'ye göre (1998'den aktaran Kwiek, 2002;) “Piyasalar en iyisini bilir” felsefesi üniversiteleri etkilemiştir.

vi. Pragmatik üniversiteye doğru bir yönelmenin olması: Valimaa'yanın (1999'dan aktaran Tural,2002) önerdiği pragmatist üniversitede akademisyenlik çok boyutlu bir çalışma gerektirmektedir. Değişen çevrede akademisyenler üniversite içindeki ve dışındaki piyasalara uzmanlıklarını pazarlama gereksinimi duyarlar. Yazara göre bu durum, akademisyenlerin öğretim ve araştırma rollerine pazarlama ve danışmanlık rolleri ekler.

vii. Kamu yüksek öğretim kurumlarının rakiplerinin çıkması: Bu rakipler özel ulusal kurumlar, özel yabancı kurumlar, ulusal ve yabancı ortaklı sertifika merkezleri, ulusal ve yabancı sanal eğitim sağlayıcılar, karma eğitim hizmeti verenlerdir.

Ayrıca dünyadaki son değişmelerin yükseköğretime etkisi konusunda şunları da söyleyebiliriz:

1) **Yükseköğretimin ticarileşmesi:** Üniversiteler bürokratik yolla yönetilen, müşteri merkezli şirketler hâline gelmeye başlamıştır. Bu durum, kamu üniversitelerini daha girişimci olmaları için zorlamaktadır.

2) **Bilginin pazar mantığı çerçevesinde alınır-satılır bir meta olarak görülmeye başlaması:** Bunun sonucu olarak da pazar merkezli fikirlere odaklanmış üniversite kavramı ortaya çıkmıştır.

Sonuç: Üniversitelerin Bugünden Geleceğe Hazırlanma Zorunluluğu

Üniversitelerin yükseköğretim hizmeti sunan bir eğitim kurumu olarak, ulusal ve uluslararası eğitsel, sosyal, ekonomik, siyasal ve teknolojik değişmelere ayak uydurması artık bir zorunluluktur. Üniversitelerden özellikle eğitim-öğretim, bilim ve teknoloji alanlarındaki değişmeleri yönetmesi ve daha da önemlisi bu alanlardaki değişmelerin başlatıcısı olması beklenmektedir. *Üniversitelerin değişimi yönetmesi ve öncelikle kendisinden beklenen değişimi başlatabilmesi için bugünden geleceği görüp buna göre kararlar alıp, planlama yapması ve uygulaması gerekmektedir.* Eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve topluma hizmet görevlerini üstlenen üniversitelerin bugünden gelecek için önceliklerini belirlemesi büyük önem taşımaktadır.

Bugün değişen koşullar nedeniyle değişime uyum sağlama, değişimi yönetme ve değişimde başlatıcı olmada stratejiler değişmiş ve çok çeşitlenmiştir. Değişen stratejilerle birlikte planlama artık yalnızca tümdengelim yöntemine dayalı teorik ve analitik temelli modellere dayanmamaktadır. Eğer yüksekokul ve üniversiteler gelecek yıllarda daha az sorunla baş etmek istiyorlarsa güçlü planlamayı temel almalıdırlar. Bu planlamada nicelik ve nitelik boyutu bir arada değerlendirilmelidir (Kabadayı, 1992a; Kabadayı, 1992b; Kotler & Murphy, 1981). *Üniversiteler güçlü planlamayla hem değişimi başlatmada hem de değişimi yönetmede daha etkili olacaklardır. Aksi takdirde gittikçe uluslararası hale gelen yükseköğretimde kurum olarak sıradanlaşıp sıradan herhangi bir üniversite olacaklardır.*

Kaynaklar

- Aktay, Y. (2002). Eğitimde Küresel İmkânlar- Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitsizliği ve Özgürleşim Fırsatları Üzerine, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 7–22
- Apple, M. W. (2002). Küresel Tehlikeler: Eğitimdeki Eşitsizlikler ve Neo-Liberal Politikaların Mukayesesi, (Çeviren M. Hilmi Baş), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 23–46
- Didou-Aupetit, S. (2002). Küreselleşme, NAFTA ve Meksika’da Yüksek Öğretim Sistemi: Konular, Tehditler ve Reformlar, (Çevirenler: Haşim Koç, Gülçin Tunalı-Koç), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 81–92
- Doğramacı, İ. (2000). *Günümüzde Rektör Seçimi ve Atama Krizi (Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimine Bakış)*, Ankara: Meteksan, www.dogramaci.org/r-bol5.html, 20-21 Nisan 2002
- Ekinci, C. E. (Bahar 2000). Yükseköğretimin Finansmanına Öğrenci Katılımını Öngören Yaklaşımların Gerekçelerine İlişkin Öğrenci Görüşleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6 (22), 221–242
- Güler, A. (1994). *Türkiye’de Üniversite Reformları*, Ankara: Adım Yayınları, No: 34
- Gürüz, K. (2001). *Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim (Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri)* Ankara: ÖSYM Yayınları 4
- Gürüz, K. (Koordinatör) & Şuhubi, E. A. M. & Şengör, C. & Türker, K. & Yurtsever, E. (1994). *Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji*, İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSIAD)
- Kabadayı, R. (1992a). Stratejik Planlama ve Eğitim *Verimlilik Dergisi*
- _____ (1992b). Nitel Eğitim Planlaması ve Eğitimde Nitelik Sorunu, *Eğitim ve Bilim*, 16 (85)
- Karlsen, G. E. (2002) “Eğitim Yönetişimi, Küreselleşme ve Demokrasi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Yıl:2, Sayı: 1, s: 93–104
- Kellner, D. (2002). Yeni Teknolojiler / Yeni Okur-Yazarlıklar: Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması, (Çeviren: Ayşe Taşkent), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 105–132
- Korkut, H. (2001). *Sorgulanan Yükseköğretim* Ankara: Nobel Yayınları, Yayın No: 237
- Kotler, P. & Murphy, P. E.. (1981) *Strategic Planning for Higher Education Journal of Higher Education* Ohio State University Press , 52 (5)
- Kwiek, M. (2002). Yükseköğretimi Yeniden Düşünürken Yeni Bir paradigma Olarak Küreselleşme: Gelecek İçin Göstergeler, (Çeviren: Emrah Akbaş), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 132–154
- Lee, M. N. N. (2002). Eğitimde Küresel Eğilimler (Çeviren M. Hilmi Baş), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 155–168
- Mcburnie, G. (2002). Küreselleşme, GATS ve Ulus-aşırı Eğitim, (Çevirenler: Haşim Koç, Gülçin Tunalı-Koç), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 169–190
- Rosovsky, H. (1994). *Üniversite: Bir Dekan Anlatıyor*, (Çeviren: Süreyya Ersoy), Ankara: Tubitak Yayınları

Scott, P. (2002). Küreselleşme ve Üniversite: 21. Yüzyılın Önündeki Meydan Okumalar (Çeviren: Seda Çiftçi), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler*, 2 (1),191–208

TDK (1992). *Türkçe Sözlük*, İstanbul, cilt:2

Tural, N. K. (2002) Küreselleşmenin Üniversite Üzerine Etkileri: Çeşitli Ülkelerden Örnekler, *Eğitim Araştırmaları*, 6, 99–120

Versan, V. (1988). Tarihsel Gelişimi İçinde Üniversite ve Yükseköğretim Kavramı, *Yükseköğretimde Değişmeler*, (Yayına Hazırlayanlar: Özcan Demirel, Nizamettin Koç), Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları

Yang, R. & Vidovich, L. (2002) Üniversiteleri Küreselleşme bağlamında Konumlandırmak (Çeviren: Murtaza Bedir), *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 209–222